

TRÅDBROSKLAVEN

Jan-Olov Hermansson

En gång i tiden var granskogarna fyllda av hängande lavar. Det var dock inte så länge sedan. På otroligt kort tid har grangrenarnas epifytiska flora urglesats så till den grad, åtminstone i södra Dalarna, att det är med svårighet man idag kan finna sådana platser.

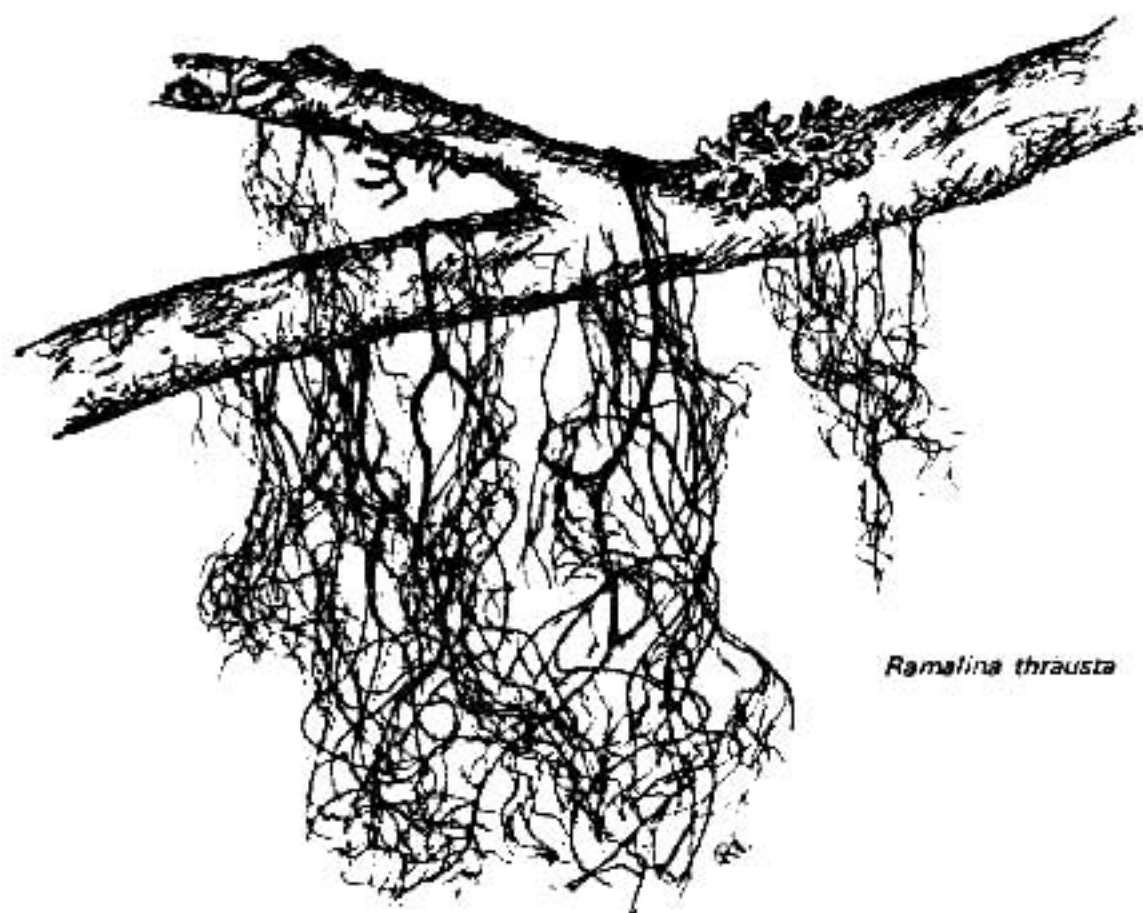
De viktigaste orsakerna är två: Luftföroreningarna och avverkningarna av de gamla skogarna. Redan i början av 1940-talet ansågs det att skogsbruket utarmade den trädväxande lavfloran (S. Ahlner 1948).

Hänglavarna (ordet kan användas som övergripande beteckning på långa, hängande arter), är egentligen busklavar och omfattar framförallt släktena *Alectoria*, *Bryoria*, *Evernia*, *Ramalina* och *Usnea*. Skägglavarna (*Usnea*) och tagellavarna (*Alectoria* och *Bryoria*) är dominerande. Iskogsbiotoper där skogsbruket ännu inte har påverkat lavfloran kan träden vara helt draperade av dessa lavsläkter, som ofta växer hopslingrade med varandra. Företrädesvis ligger lokalerna där fuktigheten är högre än normalt, t.ex. i branter och sluttningar i NO-läge, bäckraviner, sumpskogar o. dyl.

Före 1950-talet förekom en art i släktet *Ramalina* - trådbrosklaven tämligen vanligt i granskogar med hög luftfuktighet. Trådbrosklaven (*Ramalina thrausta* (Ach) Nyl.) hänger ned från grangrenar, blir uppemot 30 cm lång och är gulaktig-gråaktig i färgen. Den liknar mycket den vanliga garnlaven (*Alectoria sarmentosa*), men trådbrosklavens grenar är oftast tunnare, blankare och med soralbildningar i spetsen av grenarna. Denna soralbildning gör att grenspetsen får en krokaktig form, vilket är ett av de bästa kännetecknen för arten. Ofta förekommer också mörka fläckar, framför allt vid förgreningarna.

Blir man van vid arten så syns färgskiftningen i jämförelse med garnlavens grågrönare färg. Garnlaven saknar även soral i alla delar. Arterna är dock så lika, att de inte skildes åt av Uddiga

lichenologer. Trådbrosklaven upptäcktes första gången i landet kring mitten av 1800-talet. Detta hände vid Åhus i Skåne! Kring sekelskiftet blev arten dock mer eller mindre bortglömd.

Ramalina thrausta

Situationen för trådbrosklaven idag kan uttryckas med ett enda ord: katastrofal!

Granskogarna den växer i har ett fuktigt klimat, mild vinter, mycket nederbörd och är så skuggiga att endast en mindre avdunstning sker. Platsen behöver dock inte alltid ligga i tät och mörk granskog. Förvånansvärt ofta är de rikast påväxta träden stående så, att middagssolen kan tränga ned till marken. Liknande behov har t.ex. ringlaven (*Evernia divaricata*). Det ska vara en balans mellan ljus och fuktighet. Naturligtvis skapas sådana lokaliteter inom större lämpliga biotoper genom t.ex. vindfällning.

Trådbrosklaven förekommer inte enbart på granar, den kan också växa på mossiga bergväggar på såväl basisk som sur berggrund. Detta förekommer bland de flesta arter som egentligen har träd som sitt substrat; stenblock och bergväggar utgör då sekundära ståndorter. Ofta är lavarna då spridda från närstående träd till bergväggarna.

Uppgifter om platser där trådbrosklaven förekommer finns i en inventering från 1930-och -40-talet (S.Ahlner 1948).

I Dalarna har 18 platser uppgivits, de flesta från nordvästra delarna. Södra Dalarna var redan då inte lika bra. Här har skogsbruk förekommit ända sedan 1500-talet. 1948 fanns här ändå

lokaler kvar, och man kan med stor säkerhet anta att de funna platserna utgjorde en bråkdel av den en gång totala populationen i landskapet. Dessa kvarvarande lokaler i söder försvann med det moderna skogsbruket. När storhyggesbruket utvecklades inriktade man sig på åldriga och storvuxna skogar, t.ex. i raviner och sluttningar. De kända lokalerna i Bergslagen avverkades på 1950-talet och någon nutida lokal här är knappast att förvänta. En annan orsak till trådbrosklavens försvinnande är som sagt luftföroreningarna. Vid en kontroll av en lokal i Malungs k:n fanns laven inte kvar, trots att trädet stod kvar! Nu stod granen död och torr och allt växande på den hade ramlat av. Om luftföroreningarna eller trädets naturliga omlopp gjort att lavarna försvunnit är omöjligt att säga. Någon spridning till närstående träd fanns inte. Två andra, närliggande lokaler var slutavverkade. Området blev skogsgödslat 1986 utan hänsyn till t.ex. bäckar. Kvävegödslingen av skogen har negativ påverkan på många lavar, kanske också på trådbrosklaven.

Enligt den senast publicerade utbredningskartan för *R. thrausta* (Floravård i skogsbruket-artdelen), så har arten en läckande utbredning i i stort sett hela landet. De markerade punkterna på Ahlners karta från 1948 är de idag kända lokalerna i Dalarna. Kontroll av alla lokaler har inte skett, men i hela landet finns förmodligen bara något 25-tal kvar; jämför med Ahlners 250 angivna lokaler 1948!

1986 var ett sensationellt gott år för fynd av nya lokaler för hotade lavararter i Dalarna. En ny lokalitet för trådbrosklaven hittades i november av Bengt Oldhammer. Den är belägen på Säsberget i Sollerö s:n, i en ravin med granbevuxna sluttningar, där block- och berglodytor är exponerade. I den allra fuktigaste delen förekommer laven både på granar och bergvägg. Granarna växer mycket långsamt på krönet av väggen och från dessa har tydligt laven spritt sig ned på lodytan. Totalförekomsten här är sparsam. Skogsbruket har även här planerat slutavverkning runt ravinen, vilket hotar trådbrosklavens existens. En lämplig avgränsning måste ske om ravinen ska få behålla sin exklusiva epifyt.

Luftföroreningarna sprids inte jämnt över hela landskapet. Främst

de södra och västliga delarna får ta emot nedfallen. Områdena kring Siljan och öster därom har bättre förutsättningar för de känsligaste lavarnas fortlevnad i nutiden.

Här har dessutom inte bruket av skogarna för hyttornas drift varit så intensiv som i landskapets södra delar. Detta kanske gör att t.o.m. okända lokaliteter för det välbekanta långskägget (*Usnea longissima*), eller ytterligare lokaler för trådbrosklaven kan hittas.

Länk att det finns "vita fläckar" i vårt landskap!